

УДК 911.3

Заваріка Г.М.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки та туризму
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БЕЗПЕКИ ТУРИЗМУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ І КОНФЛІКТІВ

У статті йдеться про безпеку туризму внаслідок активізації діяльності міжнародних терористів. Досліджуване питання є особливо актуальним у зв'язку з тим, що терористи все частіше вибирають для своїх актів місця масового скупчення людей, які часто збігаються з туристичними вподобаннями. Встановлено, що активність терористичної діяльності посилилася особливо на початку XXI століття, що пов'язано з глобалізацією суспільства і швидкими темпами розвитку засобів комунікації. Аналіз географії терактів показав, що в даний час вони можуть статися будь-де і ніхто повністю не може гарантувати їх відсутність. Підтверджено, що терористичні акти знижують рівень туристичних потоків в туристичних центрах, чинять негативний вплив на економіку постраждалої від теракту країни. Встановлено, що процес відновлення колишніх темпів розвитку туризму залежить від ступеня економічного розвитку держави, рівня організації безпеки. Рекомендовано більше уваги звертати на питання безпеки туристів, проводити навчальну роботу серед них щодо питань охорони життя. Особливу увагу також слід приділити питанням попередження терору в туристичних центрах.

Ключові слова: туризм, безпека, міжнародний тероризм, терористичний акт, глобалізація, конфлікт.

В статье речь идет о безопасности туризма вследствие активизации деятельности международных террористов. Исследуемый вопрос особенно актуален в связи с тем, что террористы все чаще выбирают для своих актов места массового скопления людей, которые часто совпадают с туристическими предпочтениями. Установлено, что активность террористической деятельности усилилась особенно в начале XXI века, что связано с глобализацией общества и быстрыми темпами развития средств коммуникации. Анализ географии терактов показал, что в настоящее время они могут произойти где угодно и никто полностью не может гарантировать их отсутствие. Подтверждено, что террористические акты снижают уровень туристических потоков в туристических центрах, оказывают негативное влияние на экономику пострадавшей от теракта страны. Установлено, что процесс восстановления прежних темпов развития туризма зависит от степени экономического развития государства, уровня организации безопасности. Рекомендуется больше внимания обращать на вопросы безопасности туристов, проводить учебную работу среди них относительно охраны жизни. Особое внимание также следует уделить вопросам предупреждения террора в туристических центрах.

Ключевые слова: туризм, безопасность, международный терроризм, террористический акт, глобализация, конфликт.

Zavarika G.M., SOCIAL-GEOGRAPHIC RESEARCH OF SAFETY OF TOURISM IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION AND CONFLICTS

The article deals with the security of tourism due to the intensification of the activities of international terrorists. The issue under study is particularly relevant due to the fact that terrorists are increasingly choosing for their acts places of mass gathering of people, which often coincide with tourist preferences. It has been established that the activity of terrorist activity intensified especially at the beginning of the XXI century, which is associated with the globalization of society and the rapid pace of development of communication media. An analysis of the geography of the terrorist attacks has shown that at present they can occur anywhere and no one can fully guarantee their absence. It was confirmed that terrorist acts reduce the level of tourist flows in tourist centers, have a negative impact on the economy of the country affected by the terrorist attack. It has been established that the process of restoring the former pace of tourism development depends on the degree of economic development of the state, the level of security organization. It is recommended to pay more attention to the safety of tourists, to conduct educational work among them regarding the protection of life. Particular attention should also be paid to the prevention of terror in tourist centers.

Key words: tourism, security, international terrorism, terrorist act, globalization, conflict.



Постановка проблеми. Кінець минулого століття запам'ятався проблемою міжнародного тероризму, яка стала найбільш загрозливою для світової спільноти. Тероризм формулюють як загрозу діяльності, яка полягає у різного роду насильстві, яке свідомо підготовлено, скероване на зміну порядку, викрадення заручників, напади на людей та органи влади або здійснення інших негативних дій щодо населення з метою дестабілізації ситуації.

У XXI ст. тероризм став невіддільною частиною політичних і економічних процесів у світі. Сучасний тероризм характеризується широкою розповсюдженістю, відсутністю чітких кордонів країн, існуванням налагодженої координації міжнародних терористичних центрів та організацій, чималою матеріальною підтримкою. Внаслідок глобального розповсюдження медіа та комунікацій тероризм отримав здатність формування міжнародної суспільної думки через погрози. Міжнародний тероризм став невід'ємним заперечним фактором ескалації сьогоднішніх міжнародних конфліктів.

В роботі застосована методика дослідження, що поєднує в собі філософські та загальнонаукові принципи, які виступають методологічними принципами наукового дослідження і включають ряд законів і категорій. У дослідженні використовувалися аналітичний, статистичний, порівняльно-географічний, історичний методи дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тероризм негативно впливає на туризм, змінюючи ставлення до мотивів подорожі. Актуальність досліджуваного питання не підлягає сумнівам, підтвердженням тому є велика кількість робіт вчених різних спеціальностей (політологів, істориків, географів, економістів, соціологів), які представляють багато країн. Але питання впливу тероризму на туризм хоча і вивчалось, проте вимагає подальших досліджень через швидкість розвитку подій і їх змін. Одна з причин такого стану криється в прискореній інформатизації суспільства. Так, якщо кілька років тому повідомлення про теракт лякало і зупиняло туриста, то зараз тенденція змінюється. Турист з різних причин все одно відвідує небезпечне місце. Аналогічні проблеми досліджували в своїх роботах С. Вовк, Е. Рожин, І. Селіванова, І. Савченко [2; 8; 9].

С. Вовк стверджує, що туризм може бути передумовою розпалювання політичних, релігійних, соціально-економічних або культурних конфліктів, а успіх туристичної сфери в XXI столітті можуть гарантувати тільки безпека і високий рівень обслуговування [2].

Е. Рожин та І. Селіванова зазначають, що негативний вплив тероризму на розвиток туризму відбивається насамперед на мікрорівні, оскільки саме тут відзначається поступовий розвиток турбізнесу, учасники якого пристосовуються до нових умов, а також акцентують увагу на першорядній важливості міжнародного туризму та міжкультурного діалогу в боротьбі з тероризмом [8].

І. Савченко вважає, що в значній кількості країн туризм є однією з основ економіки та провідним джерелом надходжень до бюджету. Такі держави докладають зусиль, всебічно підтримуючи цю сферу економіки і забезпечуючи безпеку туристів. Варто зазначити, що туризм орієнтований на широкі маси населення, тому напади на найбільш відвідувані туристичні об'єкти є гарним способом донести послання терористів до засобів масової інформації [9].

Постановка завдання. Метою роботи є аналіз сучасних суспільно-географічних тенденцій міжнародного тероризму як головного чинника безпеки туризму.

Виклад основного матеріалу. Туризм, що сягнув показників планетарного масштабу, має всебічну підтримку з боку світової спільноти за його вклад у забезпечення миру та сталого розвитку країн, за раціональне природокористування, відповідальне зберігання пам'яток культури та економічні пріоритети. Обов'язковою умовою діяльності індустрії гостинності і туризму є присутність нормативно-правової бази, яка б гарантувала високий ступінь безпеки туризму, життя і здоров'я всіх учасників туристичної діяльності. Саме зазначене є пріоритетним напрямом політики будь-якої держави у цій сфері та одним із напрямів політики у галузі державної безпеки. Дотримання вимог безпеки – одна з найважливіших умов стабільного зростання туристичної сфери, в основі якої є укладення та ратифікація міждержавних домовленостей, які забезпечуються правоохоронними органами. Глобалізація світу знайшла відображення і в туризмі, особливо

це проявилось у запровадженні інноваційних систем заходів безпеки туристів. Це зумовлено тим, що сьогодні небезпечною може бути будь-яка туристична подорож. Особливо це стосується тих країн, де вони вже мали місце, однак їх наслідки є відчутними для туризму. Що ж до локальних терактів, то вони характеризуються переважно незначним впливом на основні показники, проте вони приводять до спаду у туристичній діяльності. Терористичні об'єднання спричиняють значні перешкоди для розбудови міжнародного туризму, змушуючи країни, що надають послуги у цій сфері, запроваджувати більш суворі прикордонні перевірки й інші формальності, які ускладнюють процес реалізації туристичних подорожей.

Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом»:

- міжнародний тероризм – здійснювані у світовому чи регіональному масштабі терористичними організаціями, угрупованнями, в тому числі за підтримки державних органів окремих держав, з метою досягнення певних цілей суспільно небезпечні насильницькі діяння, пов'язані з викраденням, захопленням, вбивством ні в чому не винних людей чи загрозою їх життю і здоров'ю, зруйнуванням чи загрозою зруйнування важливих народногосподарських об'єктів, систем життєзабезпечення, комунікацій, застосуванням чи погрозою застосування ядерної, хімічної, біологічної та іншої зброї масового ураження [1].

Особливо негативно тероризм впливає на туристичні країни. Так, кількість туристів у країні Близького Сходу знижується через спалахи безчинства. Також знижуються туристичні потоки в так званих «гарячих точках», або в регіонах скоєння злочину. Велика кількість туристів в наш час постраждала внаслідок злочинних дій незаконних терористичних угруповань. Зменшилася кількість туристів в 2002 р в Тунісі в результаті терористичної атаки, коли в синагозі на о. Джерба загинула 21 людина, в тому числі 14 німецьких туристів [10].

Серед країн Близького Сходу Ірак займає перше місце в негативному рейтингу країн, де відбулося терористичних злочинів більше ніж в три рази, порівняно з Пакистаном, який займав друге місце за цим показником. До списку небезпечних країн включають також

Афганістан, Пакистан, Сомалі і Нігерію. Наприклад, країни Африки в 2013 році зіткнулися з величезною кількістю терористичних актів, а саме 146, а чисельність постраждалих і загиблих перевищило чотири тисячі осіб [11].

Такі країни, як Лівія, Кенія і Єгипет, лідирують за темпами зростання терористичних загроз в регіоні. Це негативним чином відображається на галузях спеціалізації країн, а саме туристичній і нафтогазовій, які втрачають в результаті значні кошти. Сектор туризму Єгипту становить 11% ВВП країни, а різке зниження внаслідок політичних потрясінь – 43%.

У Кенії внаслідок терористичного злочину також відбулося різке зниження кількості туристичних прибуттів, що значно відбилося на економічних показниках країни, адже туризм приносить 12% ВВП цієї країни [12].

Аналогічним чином значні проблеми отримала Туреччина, коли внаслідок терористичних актів більшість туристів з європейських країн, особливо німців, англійців і французів, стали відмовлятися від відпочинку в результаті здійснених подій. Туреччину відвідує щороку понад 15 млн іноземців, тому для країни вкрай важливо підтримування та подальше зростання туристичного потоку в плані економічного розвитку країни.

Подібні загрози можна простежити і в таких країнах, як Філіппіни, Індонезія, Росія, Ізраїль, Ліван.

Ріст кількості терактів в Єгипті також негативним чином позначився на туристичному потоці. За даними мінтуризму Єгипту, за 2017 рік доходи від туризму в країні зросли на 205% порівняно з аналогічним періодом 2016 року і склали 5,2 мільярда доларів, число туристів зросло на 53%. Таким чином, туристичний сектор в Єгипті наблизився до кризових показників.

Сьогодні туристи з Європи знають, що і в їхніх країнах є тероризм, і там вони не в повній безпеці, що тероризм може бути будь-де, не тільки в Єгипті, тому це вселяє впевненість в підтримку турпотоку на належному рівні. Будь-яка країна світу стикається з явищем тероризму, але життя там не завмирає. Посилення заходів безпеки, необхідне в таких умовах, не завжди подобається туристам і іноді відбивається на їхньому психологічному стані [12].



Аналіз мотивів, які приваблюють терористичні угруповання до сфери туризму, привів до наступних висновків:

1. Низький рівень ступеню надійності туристичних об'єктів в плані захисту від можливих загроз.

2. Здійснення терористичних дій у найбільш популярних центрах туризму самим ефективним чином доносить бажання злочинців до громадськості.

3. Оскільки туризм є як головним джерелом поповнення бюджету для багатьох країн світу, важливими є економічний та фінансовий аспекти, тому теракт може привести як до часткової, так і до повної дестабілізації економіки такої країни, що своєю чергою спричиняє появу широкого спектру важелів впливу для досягнення цілей терористичної організації.

Це головні причини, які посилюють інтерес терористичних угруповань до сфери туризму [3].

Туристична сфера порівняно неохоче користується заходами безпеки. Велика кількість менеджерів стверджує, що такі заходи можуть відштовхнути не тільки терористів, а й охочих вирушити в мандрівку. У даний час туристи домагаються забезпечення їх безпеки досвідченими і озброєними фахівцями.

Скажімо, варто реконструювати систему безпеки готелів і мотелів. Оскільки часто терористи діють не імпульсивно, а завчасно планують всі підходи до обраних цілей і враховують слабкі сторони в їх охороні. Успіху сфери туризму у XXI ст. може сприяти тільки безпека і якісне обслуговування.

За даними Швейцарської асоціації туризму, жителі Швейцарії останнім часом вважають за краще залишатися вдома і досліджувати власну країну, що пов'язано із загрозою тероризму.

Президент Швейцарської асоціації туризму Макс Кац вважає попит швейцарців на путівки за кордон «стриманим». Страх після сумних подій в Бельгії, Німеччині та Франції є головною причиною такого обережного поведіння, оскільки напади було організовано в багатолюдних місцях відпочинку [5].

Глава Інституту туризму і рекреаційних досліджень в Північній Європі Мартін Ломан вважає сформовану в світі ситуацію нормальною, а підвищення рівня терористичної загрози є більше результатом інформатизації суспіль-

ства. Він наводить статистику терактів в світі в минулому і стверджує, що їх і раніше було достатньо, просто інформація не поширювалася з такою швидкістю, як зараз. Ломан вважає, що підвищення тривожності в суспільстві, занепокоєння про себе у туристів присутнє, але це не вплинуло на бажання людей подорожувати.

Аналізуючи турпотік в постраждалих в результаті теракту районах, він відзначає помітне його зниження протягом декількох місяців. А ось повернення до колишнього рівня залежить від багатьох чинників, зазвичай після разових терористичних актів відновлення відбувається швидкими темпами, а в проблемних регіонах все сповільнюється [13].

Аналогічну точку зору висловлює компанія Ipk International, яка проводила дослідження в 2016 році в 42 країнах, які є основними виїзними туристичними ринками світу, і вивчила думку більше 50 тис. осіб. В результаті проведеної роботи було зроблено висновок, що терористичні акти мали значний вплив на вибір напрямків відпочинку, але не позначилися на самому бажанні людей подорожувати.

Так серед більшості міжнародних туристів було відзначено, що:

- загроза тероризму впливає на їхні плани щодо подорожей;
- вибір напрямків поїздок став більш «обережним і критичним»;
- туристи частіше стали уникати поїздок за кордон;
- туристи планують їздити тільки в ті країни, які сприймають як безпечні.

Також досліджувалися причини уваги терористів до туризму, зокрема такі: у багатьох країнах туризм є галуззю спеціалізації і головним джерелом іноземної валюти; туризм має масовий характер, що полегшує терористам їх діяльність; в туризмі недостатньо уваги приділяється питанню забезпечення безпеки туристів; туристи також повинні дбати про себе і не забувати про основні правила поведінки в чужій країні [4].

Згідно з висновками авторів доповіді «Глобальний індекс тероризму» за 2016 рік внесок туристичної галузі у ВВП країни вище у 2 рази в тих країнах, де не відбувається терактів, порівняно з тими, що піддаються нападам терористів.

Інститут економіки і світу регулярно складає рейтинг країн світу за рівнем тероризму, аналізуючи ключові глобальні тенденції і зміни в сфері тероризму з 2000 року. «Глобальний індекс тероризму» за 2016 рік містить дані по 163 країнах світу, охоплюючи 99,7% населення землі. Найгірші позиції в рейтингу з економік АТЕС у Філіппін (12-е місце, на них припало 4% всіх терористичних атак у світі), Таїланду (15-е), Китаю (23-е), Росії (30-е) і США (36-е місце). При цьому 2 економіки (Бруней і Гонконг) не були включені до аналізу [7].

В результаті аналізу міжнародного антитерористичного досвіду було зроблено висновки, що причинами розвитку терористичних дій у світі є порушення прав і свобод людини.

Найбільшу небезпеку правам і свободам людини терористи завдають тим, що захоплюють заручників, застосовують фізичне та психічне насильство, порушують плани на спокій, відпочинок та позитивні емоції.

Порушуючи права людей, терористи змушують їх терпіти жахіття, виконувати свою волю. Це призводить до порушення принципів і норм міжнародного права в контексті свободи як соціальної сутності людини, а також порушується головна мета туриста в подорожі, а саме отримання задоволення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, можна зазначити, що міжнародний тероризм в XXI столітті став серйозним чинником ризику для туристичної галузі. Справитися з його негативним впливом допоможе поширення правил техніки безпеки для туристів, посилення заходів безпеки в туристичних центрах, попереджувальна робота з мінімізації прояви терактів у світі, об'єднання зусиль всього прогресивного людства проти проявів насильства.

Терористичні акти спонукають уряди і керівників туристичної індустрії шукати вихід із ситуації і формувати державні або міжнародні програми розвитку туризму з урахуванням забезпечення системи безпеки. Причому безпека висувається на перше місце. Коштує вона дорого, оскільки включає в себе оплату праці і навчання спеціальних кадрів, а також додаткові кошти на нове обладнання, комп'ютерну техніку та її програмне забезпечення. Персоналу, що забезпечує безпеку туристів,

потрібні навички, щоб швидко пристосовуватися до умов, що змінюються.

Негативний вплив тероризму на перспективи діяльності туристичної сфери є незаперечним. Саме справа тероризму внаслідок глобалізаційних процесів в світі стала явищем, яке повинне турбувати всі країни, а не якісь окремі групи. Тільки від злагоджених дій урядів всіх країн, неурядових міжнародних організацій буде залежати успіх справи задля протидії тероризму. За таких умов покращити стан можливо шляхом використання інноваційних методів безпеки туризму, які б гарантували недоторканність життя та здоров'я туристів дієвими засобами. Система безпеки туризму має представляти собою певний комплекс заходів, спрямованих на залучення правоохоронних, спеціалізованих органів та приватних охоронних фірм на охорону безпеки транспорту, готельних та рекреаційних комплексів, туристичних центрів тощо. Необхідною умовою для розвитку галузі є запровадження масштабної інформаційної кампанії щодо переваг вітчизняних туристичних центрів з обов'язковим висвітленням у засобах масової інформації відомостей про запровадження заходів безпеки. З метою забезпечення функціонування загальної протидії злочинності, зокрема й пов'язаної із тероризмом, не слід забувати і про правову інформованість та освіченість громадянського суспільства. Тому в перспективних дослідженнях слід зупинитися на аналізі заходів безпеки в окремих туристичних центрах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про боротьбу з тероризмом». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/638-15>. – Дата доступу: 17.05.2018.
2. Вовк С. Влияние терроризма на международный туризм. URL: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/>. – Дата доступу: 17.05.2018.
3. Державна політика у сфері протидії тероризму: міжнародний досвід і його актуальність для України ЗБІРНИК матеріалів Інтернет-конференції (Київ, 25 червня 2015 року) Київ. URL: <http://napu.com.ua/wp-content/uploads/pdf/konferens-25-06-2015.pdf> – Дата доступу: 10.10.2018.
4. Как угроза терроризма сказывается на выборе туристов. URL: <http://www.atorus.ru/news/press-centre/new/36505.html>. – Дата доступу: 15.05.2018.
5. Как терроризм влияет на туристические предпочтения швейцарцев? URL: <https://business-swiss>.



ch/2016/05/kak-terrorizm-vliyaet/. Дата доступа: 15.05.2018.

6. Офіційний веб-сайт Всесвітньої організації туризму [Електронний ресурс]. URL: <http://www.world-tourism.org>. Дата доступа: 17.05.2018.

7. Последствия терроризма для туризма и экономики. URL: <http://арес-center.ru>. Дата доступа: 15.05.2018.

8. Рожина Е., Селиванова И. Влияние угрозы терроризма на состояние индустрии гостеприимства. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/vliyanie-ugrozy-terrorizma-na-sostoyanie-industrii-gostepriimstva>. – Дата доступа: 17.05.2018.

9. Савченко І.А. Вплив тероризму та військових дій на міжнародний туризм. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/>. Дата доступа: 17.05.2018

10. Терроризм и туризм: экономические проблемы Туниса. URL: <http://arabmir.net/node/4034>. Дата доступа: 15.05.2018

11. Туризм в эпоху терроризма. URL: <http://russian-bazaar.com/ru/content/2431.htm>. Дата доступа: 15.05.2018

12. Что ожидает туризм Египта после теракта. URL: <http://mastertura.com.ua/index/viewnew/8606>. Дата доступа: 15.05.2018

13. Эксперты опровергли влияние терроризма на туризм. URL: <https://lenta.ru/news/2016/04/01/loman/>. Дата доступа: 15.05.2018